

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 140-141; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XVII, 149-150; İbnü'l-Esîr, *el-Lûbâb*, I, 13; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XIX, 371-373; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1266-1269; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 501-510*, s. 259-263; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ahmed Ebû Mülhim v.dğr.), Beyrut 1405/1985, XII, 192; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 295-296; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 29-30.

MEHMET EFENDİOĞLU

SEMÂNİYE

(bk. SAHN-ı SEMÂN).

SEM'ÂNİYYE

(السمانية)

Keysâniyye Şiasî'nin tâli gruplarından olup Beyân b. Sem'ân'a nisbet edilen ve daha çok Beyâniyye olarak bilinen aşırı fırka (bk. BEYÂN b. SEM'ÂN).

SEMÂZEN

(سماعين)

Semâ yapan anlamında bir Mevlevî terimi.

Semâ'-zen, semâ meşketmiş veya semâ yapan Mevlevî'yi tanımlamak için kullanılan bir kelimedir. Mevleviyye tarikatına yeni intisap eden ve can, muhip, Mevlevî köçeği, nevniyaz denilen kişi sikkesi tekbir getirerek merasimle giydirildikten (tekbirlendikten) sonra semâ çıkarması (semâ etmeyi öğrenmesi) için dedelerden mürebbî veya semâ dedesi adı verilen usta bir semâzene teslim edilir. Bu dedeyle yapılan çalışmaya semâ meşki denilir. Semâ meşkine belli özelliklere sahip, ortasında 2 cm. çapında bir çivinin bulunduğu semâ tahtası üzerinde yapılan çark atma (çivi etrafında bir devir yapma) tâlimiyle başlanır. Bu tâlim sol ayağın yerden hiç kaldırılmadan, sağ ayağın ise sol ayağın dizine kadar kaldırılıp sola atılmak suretiyle vücudun da sola çevrildiği bir devirden ibarettir. Çark esnasında sağ ayak yere konur konmaz yine aynı hareketlerle yeni bir devir başlar. İlk gün dokuz çarkla başlayan bu çalışma daha sonraki günlerde dedenin hücresinde çark sayısı dokuzun katlarıyla arttırılarak devam eder (daha geniş bilgi için bk. Gölpinarlı *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, s. 387-389). Çark atma tâlimini kol açmak (sağ el parmakları bitişik ve niya-

za açılmış bir çiçek görünümünde yukarı, sol elin sağ ele göre daha aşağıda, parmakları hafif aralıklı ve serbest şekilde yere bakar olduğu halde kolların yaklaşık 90 derecelik bir açı oluşturacak biçimde yukarı kaldırılması ve açılması), direk tutmak (semâda olduğu yerde dönüp bir noktada sabit kalma pozisyonu almak) ve ardından düz hat boyunca ilerlemek gibi semâ meşkinin diğer kısımlarının tâlimi takip eder. Böylece semâ etmeyi iyice öğrenen nevniyaza tennûre ile (semâzenin üzerindeki kloş etek) semâ çalışmaları yaptırılır. Tennûre açmayı, şeyh postunun önünden hızla geçmeyi ve selâm başında durmayı da öğrenen nevniyazın bu başarılı durumunun şeyh efendi veya aşçı dedeye arzedilmesinin ardından aşçı dedenin idaresinde mübtedî mukabelesi yaptırılır, böylece nevniyaz diğer semâzenler arasına girmiş olur.

Semâzenler âyine çıkmasalar da her gün belli bir süre vücutlarının semâa alışkanlığının bozulup baş dönmesi, mide bulantısı gibi şikâyetlerin ortaya çıkmasını önlemek için semâ yaparlar. Semâ esnasında semâzenleri kontrol ederek usulüne uygun biçimde semâ etmelerini sağlayan, semâyı yöneten ve Mevlevîliğe intisap edenlere semâ öğreten Mevlevî dedesine semâzenbaşı denir. Semâzenbaşı, semâ sırasında semâzenler arasında dolaşip onların birbirine çarpmalarını önleyerek yörengelerinde dönmelerini sağlar. Eskiden beri meşhur olan "Bektaşî'nin çapası, Mevlevî'nin çivisi" deyiminde bir Mevlevî'nin her şeyden önce semâ meşketmesi gerektiği ima edilmiştir. Mevlevîliğin ilk dönemlerinde kadınların da kendi aralarında semâ yaptıklarına ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin onlara eşlik ettiğine dair rivayetler varsa da semâzenler resmîyette erkek Mevlevîler'den olurdu.

Semâzenin Kıyafeti. Semâzenlerin başlarına giydikleri 45-50 cm. uzunluğunda koyu kahverengi veya deve tüyü rengindeki keçe külâha "sikke", semâ esnasında pervane gibi açılan geniş, kloş etekli, üst tarafı vücudu saran ve genelde beyaz renk tercih edilen elbiseye "tennûre" denir. Beldaki yaklaşık beş parmak genişliğinde "elifî nemed" (elif lâmet) adı verilen kemerle sıkılmış kısımdan aşağısının hafif bir dönüfle açılan eteği semâzenin idare eder ve âdeta onun dönüşüne uyar. Tennûrenin üzerindeki yeleğe "mıntan", bunun da üstüne giyilen dar ve düğmesiz, bele kadar gelen ve boya nisbetle elifî nemedin yarısına varan ince kumaştan yapılmış yeleğe "destegül" adı verilir. Bunun ön kısmı-

nın solunda aynı kumaştan bir parmak uzunluğunda bir şerit bulunur; bu şerit semâ sırasında elifî nemedin içine sokularak sabitleştirilir ve semâ sola doğru yapıldığından destegülün sol tarafı açılmamış olur. Semâzenin semâa başlamadan önce soyunduğu, genelde siyah renkte önü açık ve yakasız, geniş, belsiz ve ayaklara kadar uzanan, mevsimine göre değişik kumaşlardan yapılabilen en üstteki kostüme "hırka" denir. Namazlarda, bayramlarda ve mübtedî mukabelesi gibi diğer törenler dışında dervişler bu hırkayı genelde omuzlarına alır, kollarını giymezler (şeyhlerse her zaman kollarıyla birlikte giyerler).

Tam bir âhenk ve mükemmel bir tavırla semâ edebilen pek çok semâzen yetişmiştir. Bunlar arasında, XIX. yüzyılın son yarısında mutrip parmaklığı üzerinde de semâ edecek kadar çevikliğiyle tanınan Kasımpaşa Mevlevîhânesi semâzenbaşı Mehmed Fahri Dede ile bir defasında her biri 2 kg. ağırlığındaki on tennûreyi üst üste giyerek muntazam semâ eden Yozgatlı Neyzen Sâlih Dede'den özellikle söz edilmelidir. Ayrıca son devrin meşhur semâzenleri arasında Tâhir Olgun (Tâhirül-mevlevî), Feridun Nafiz Uzluç ve Midhat Bahârî'yi (Beytur) zikretmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 672-673; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 77-109, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., *Tasavvuf-tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 92, 114-115, 158-160, 290, 295-296, 331-332; a.mlf., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul 1983, s. 380-389, 426-432; Fuat Yöndemli, *Mevlevilikte Semâ Eğitimi*, Ankara 1997; Hülya Küçük, *Tasavvuf Tarihine Giriş*, Konya 2004, s. 157-164; a.mlf., *Sultân Veled ve Maârifî*, Konya 2005, s. 122-126; Hâmid Zübeyr, "Mevlevilik'te Matbah Terbiyesi", *TY*, sy. 27 (1927), s. 282; Pakalın, III, 164-167, 170-171.

HÜLYA KÜÇÜK

SEMEN

(التمن)

Satım akdinde satış bedeli ve tedavüldeki para anlamında bir fıkıh terimi.

Sözlükte "bedel, ivaz, fiyat, satış bedeli, para ve kıymet" gibi anlamlara gelen semen kelimesi (çoğulu esmân ve esmün), fıkıh terimi olarak satım akdinde mebbin bedelini ifade eder. Semen'in sözlük mânâsı, bir malın mübadele değeri hakkında satıcı tarafından yazılı veya sözlü ola-